

DÜŞÜK SOSYO EKONOMİK SEVİYEDEN GELEN OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLAR İÇİN ERKEN DESTEK PROGRAMLARI

Yrd.Doç.Dr.Yeşim KORKUT

Okul öncesi yılların çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal gelişimi için ne kadar kritik olduğunun anlaşıldığı ve vurgulandığı yıllar 1990'lardır. Myers'ın da (1992) belirttiği gibi, potansiyellerinin en üst sınırına kadar gelişmek aslında tüm çocukların hakkıdır. Ancak yapılan istatistikler. Dünyamızda doğan her 13 çocuktan ancak 12 sinin ilk yaşına kadar yaşayabildiğini göstermektedir. Hayatta kalanları da çoğu zaman pek parlak bir gelecek beklememektedir. Myers, sosyal, kültürel, ekonomik bakımlardan dezavantajlı olan çocukların diğer çocuklara oranla gelişim için daha çok desteğe ihtiyaç duyacaklarını ve bunun ancak Eğitim ile yapılabileceğini söylemektedir. Gelişim süreçlerinin desteklenmesi ise. erken çocukluk döneminde sunulan bakım ve gelişim programlarına, erken destek programlarına yatırım yapmak ile mümkün olabilmektedir.

Erken destek programlarının 40 senelik bir geçmişi olduğu söylenebilir. Bu alanda bilinen en ciddi örnekler iki ülkeden. A.B.D ve İsrail, gelmektedir. Gerçekten de 1960 ların başında her iki ülkede de Eğitimciler ve Sosyal bilimciler okulöncesi dönemi, çocukların "fakirlik-kayıplar-çaresizlik-kayıplar" döngüsünü kırabilmek için bir fırsat olarak gördüler.

Örneğin *Head Start*, 60'lı yılların başında A.B.D de fakirliğe karşı J.F.Kennedy hükümeti tarafından özellikle desteklenmiş bir programdır. *Head Start*'ın amacı Zenci kökenli aile ve çocuklara çeşitli alanlarda (eğitimsel, zihinsel ve duygusal gelişim, sağlık, sosyal) hizmet götürerek çocuğun gelişimini hızlandırmaktır. Bunun bir başka benzeri de *Home Start* (Woodhead , 1985) ve Perry projesi dir(Berruta-Clement, 1986).

HİPPY, ise İsrail'de 1970 lerde geliştirilmiş bir programdır (Kiefl. 1993). O dönemde, dünyanın dört bir yanından Yahudiler yeni kurulan İsrail Devletine göç etmekteydi. Ancak, hepsi Yahudi de olsa, bu çok farklı ülkelerden gelenlerin çocukları Okul yaşamında gerçekten zorlanmaktaydılar.Çünkü Etiyopyadan, Türkiyeden, Almanyadan gelenlerin öğrenme tarzları, alışkanlıkları, tutumları. Aile ortamları çok değişti. İşte HİPPY, İsraildeki göçmen Ailesini ve çocuğun bilişsel gelişimini desteklemek için geliştirilmiş, tüm dünyada bilinen bir 'ev- merkezli' erken destek programıdır.

Sözü edilen bu çalışmaların hepsinde ekonomik ve sosyal açılardan riskli çocuklarla çalışılmış, ve katılan çocukların bilişsel performanslarında, okul başarılarında gelişmeler •esbit edilmiştir. Bu projelerin başarısı geniş yankı uyandırmış ve çok geçmeden 'muhalifler' onaya çıkmışlardır. Bunlar, aslında edinilen kazanımların uzun süreli ve kalıcı olmayabileceğini ortaya atmışlardır. Daha sonra bu iddialar da tartışılmış, ve okul öncesi dönemdeki bu tür

programların, özellikle kuvvetle yapılandırılmış ve bilişsel gelişime yönelik olanlarının etkilerinin uzun süreli ve kalıcı olabileceğine dair kanıtlar kuvvetlenmiştir. (VWoodhead 1985;Bronfenbrenner. 1996; Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman 1988).

Erken Destek programları, yada diğer bir adıyla Erken Zenginleştirme programları iki türde olabilirler : Bir Merkezde sunulabilirler (örneğin Anaokulu), veya ev merkezli olabilirler (az önce bahsedilen HIPPY gibi). Ayrıca, bireysel düzeyde yapılan zenginleştirme programları da bulunmaktadır.

Erken Destek Programlarını kullanmamıza yönelik savların neler olduğunu Myers (1996) şöyle özetler:

1. İnsan hakları Savı : Herşeyden önce Çocukların haklarını koruma yükümlülüğümüz bu tür programlara yatırım yapmanın en temel ve inandırıcı nedenidir. Çocukların yaşamaya ve potansiyellerinin en üst noktasına kadar gelişmeye hakları vardır.

2. Ahlaki ve Sosyal değerler savı : İnsanlık, değerlerini çocuklar yoluyla aktarır ve bu değerlerin korunabilmesi için yine çocuklardan başlamalıdır.

3. Ekonomik Sav : Aslında çocuk Gelişimine yatırım yaparak toplumlar daha sonraki dönemlere yönelik maliyet tasarrufu yaparlar.

4. Programın etkililiği savı :Yapılan diğer programların etkililiği (Kadın programları vb.)çocuk gelişimi programları ile birleştirilerek arttırılabilir.

5. Sosyal Eşitlik savı : Adil bir başlangıç sağlanarak, sosyo-ekonomik ve cinsiyete dayalı üzücü eşitsizlikler düzeltilebilir.

6. Sosyal Seferberlik Savı : Çocuklar, uzlaşma ve dayanışma yaratan sosyal hareketler için bir hareket noktası oluştururlar.,

7. Bilimsel Sav : Araştırmalar, ilk yılların, zeka, kişilik ve sosyal davranışların gelişmesinde kritik olduklarını, ve Erken Destek programları ile uzun dönemli etkiler elde edilebildiğini ortaya koymaktadırlar.

8. Değişen Sosyal ve Demografik Koşullar :Köyden kentlere göç, değişen aile yapıları, kadınların çalışma hayatına daha çok katılımı gibi değişiklikler Erken dönemdeki gelişime daha çok dikkat etmemizi gerekli kılmaktadır.

Erken Destek Programlarının başarılı olabilmeleri neye bağlıdır? Bu programların başarılı oluşlarının ardında birkaç temel faktör vardır. En önde geleni, programı gerçek bir ihtiyaç üzerine kurmaktır. Bunu, aile ilişkilerine ve ev ortamına önem vermek ve çalışmanın gerçekleştiği kültüre, ortama saygılı olmak izler (Scherer-Korkut, 1997). Bunları dikkate almayan, sistemli olmayan projelerin uzun vadede, kalıcılık gösteren izler bırakması zor olacak, ve bu tür çalışmalara geniş kitleler tarafından sahip çıkılmayacaktır.

Türkiye'de erken çocukluk döneminde anaokulu sisteminden yararlanabilen çocukların oranı ancak % 7 dir (Bekman 1996). Ülkemizde

bilinen tek ciddi Erken Zenginleştirme Programı örneği ise Kağıtçıbaşı, Sunar ve Bekman (1988. 1993) tarafından HİPPY programından kuramsal olarak yararlanılarak hazırlanan, ama tüm egzersizleri, malzemesi Türkiyede. Türkiyeye uygun olarak geliştirilen ZEP (Zihinsel Eğitim Programı) dır. ZEP aslında bir anne Eğitimi çalışması ile beraber verilmesi tasarlanmış bir zenginleştirme programıdır. Anneler eğitim almakta ve evde, çocukları ile kendisine öğretilen egzersizleri yapmayı, kendi çocuklarını geliştirmeyi öğrenmektedirler.Zep yüksek derecede yapılaşmış bir programdır; yani her hafta yapılacak egzersizler, bu egzersizlerin hangi gelişim alanlarını hedeflediği (Bellek, dikkat, sözel anlatım, görsel ayırmaştırma, harflerin tanınması vb.) belirlenmiştir ve eldeki kitapçıklar ile o kitapçıkların yanında kullanılan resimli Hikayeler' e dayanarak uygulanır. Program, 1982 yılından beri çok farklı şehirlerde ve gruplarla yürütülmüş, etkileri, şüpheye yer bırakmayacak şekilde sınanmıştır. Anne çocuk etkileşimi olumlu yönde değişmekte, çocukların bilişsel yeteneklerinde anlamlı gelişmeler görülmektedir.

Bu program, bilindiği kadarı ile ilk kez yurt dışında, 1995 yılında İsviçrede Winterthur kentindeki Türk Göçmenleri üzerinde uygulanmıştır (Scherer-Korkut, Yeşim . 1997). İsviçre'de, düşük sosyo-ekonomik seviyeden gelen Türk çocuklarının okul başarısızlığı ve sıklıkla kapasitelerinin altındaki okullara gönderilmeleri, bu yüzden de gelecekte daha iyi okullara gidiş şanslarını yitirmeleri bilinen bir gerçektir. Aileler, çocuklarına yeterince destek olamamaktadırlar. Yapılan çalışma İsviçre'de Anne eğitim programı ile ZEP I uygulamak ve etkisini araştırmak idi. 6 aylık yoğun kurs programının sonunda 28 anne ve 34 çocukta arzu edilen yönde gelişim olduğu görülmüştür. Anneler kendilerini daha bilgili algılamaktadırlar; İsviçre okul sistemini daha iyi tanımaktadırlar, ve ebeveyn tutumlarında olumlu yönde değişimler vardır. Anne-çocuk arasındaki iletişim gelişme göstermiştir. Yine çocukların bilişsel yeteneklerinde anlamlı artışlar göze çarpmaktadır. Bu bulgular göçmen aileler için ve onların yaşam kalitelerinin yükselmesi için geleceğe dair önemli bir yatırım olarak düşünülebilir.

Söz konusu program veya benzeri programlar, ülkemizde, özellikle düşük Sosyoekonomik çevrelerden gelen aileleri, kırsal kesimlerde yaşayan aileleri ve özellikle Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan aileleri desteklemek; çocukların okul başarısına katkıda bulunmak amacıyla uygulanabilirler ve son derece yararlı olabilirler.

KAYNAKLAR

- Berruta-Clement. L: Schweinhard. J.: Barnell. W.S., Weikart, D. (1986). Changed lives : The effects of the Perry Preschool Program on youths through age 19.H. Hechinger. A Belter start (11-41). New york:Walker & Company.
- Bekman, S. (1996). Bu kitap hakkında (12-17), Robert Myers . Hayatta kalan 12 :Erken çocukluk gelişimi programlarının güçlendirilmesi. İstanbul: AÇEV Vakfı yayınları.
- Bronfenbrenner. 11.(1996). The Ecology of human development. USA :harward University Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç; Sunar, D.. Bekman. S. (1988). Comprehensive Preschool Education project. Final report- manuscript 209e. Canada :IDRC.
- Kağıtçıbaşı, Ç; Bekman, S. ;Sunar, D. (1993). Başarı ailede başlar. Çok amaçlı eğitim Modeli İstanbul: YAPA
- Katz. L.(1991). Cultural scripts :The home-school connection. Early child development and care, 73, 95-102.
- Kiefl. W.(1993). HIPPY kommt gut an. Soziale Arbeit, 7. 237-239.
- Myers, R.(1996). Hayatta kalan 12: Erken çocukluk gelişimi programlarının güçlendirilmesi. İstanbul : AÇEV.
- Scherer-Korkui, Y. (1997). A Mother Training and Early Enrichment program for Turkish low S.E.S Woman and their children in Switzerland. Dissertation . Zürich :Studentendruckerei.
- Weissberg, R.; Gullotta. T.;Hampton, R.:Ryan. B.;Adams, G. (2000). Healthy Children 2010: Establishing Preventive Services. The John& Kelly Harman Series. Sage Publications:USA.
- Woodhead. M.(1985). Preschool education has long term effects but can they be generalized ?. Oxford review of education, 11 (2), 133-155.